The Remains of the Synagogue in Vegeriai

In 2017, a field evaluation was conducted at the site of a suspected synagogue in Vegeriai village (Akmenė District, North Lithuania) (Fig. 1). During it, a total of 20 m^2 were excavated. Foundations connected with former structures at the site, i.e. the Jewish school and synagogue (Fig. 2) were discovered in the trenches. The finds date to the late 17th–20th centuries.

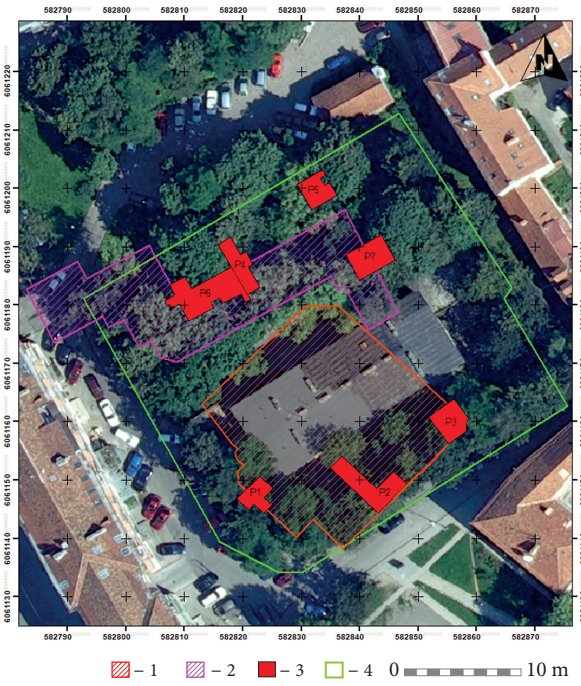

1 pav. Tirtų vietų situacijos planas: 1 – sinagogos pastato apytikslė vieta; 2 – viešųjų pirčių pastato apytikslė vieta; 3 – tirtų perkasų vietos; 4 – Vokiečių g. 13A sklypo ribos. M. Daubaro brėž.

Fig. 1. Situation plan of the investigated locations: 1 – the approximate site of the synagogue building; 2 – the approximate site of the public sauna building; 3 – excavated trench locations; 4 – the boundaries of the plot at Vokiečių St. 13A.

Mantas Daubaras,
Zenonas Baubonis, Jon Seligman,
Harry Jol

Vilniaus Didžiosios sinagogos komplekso liekanos

Vilniuje, sklype Vokiečių g. 13A buvo atlikti čia iki 1957 m. stovėjusios Didžiosios sinagogos statinių komplekso detalieji tyrimai. Ištirtos dvi skirtingo dydžio (61,3 m^2 ir 35 m^2) perkasos, iš viso 96,3 m^2 plotas (1 pav.). Perkasos tirtos buvusio viešųjų pirčių pastato vietose, siekiant lokalizuoti ritualines vonias – mikvas.

Didžiosios sinagogos kompleksą 2011 m. pradėjo tirti archeologai Z. Baubonis, R. Augustinavičius ir M. Mačiulis (*ATL 2011 metais*, 2012, p. 295–302), 2015 m. komplekso teritorijoje bei aplinkoje geofizikinius tyrimus atliko archeologo M. Daubaro ir Z. Baubonio vadovaujama komanda (*ATL 2015 metais*, 2016, p. 564), 2016 m. prie jos prisijungė J. Seligmanas (žr. *ATL 2016 metais*, 2017, p. 217–220).

Perkasa 6 tirta iki 10–95 cm gylio, joje atidengta XIX a. I puse datuojamų viešųjų pirčių pastato išorinė siena, vidaus patalpų molinių plytų grindys, 1911 m. renovuota mikva su išlikusiais laipteliais (2 pav.) bei prie išorinės pastato sienos vėliau priglaustas pastatas, neturintis nieko bendro su sinagogos pastatu. Pastarasis buvo su vidaus patalpomis, jame išliko durų su stakta vieta, du kambariai tinkuotomis sienomis, cementinėmis bei medinėmis grindimis. Archeologinio sluoksnio šioje perkasoje nerasta, visi aptikti radiniai yra vėlyvi ir menkai informatyvūs. Tačiau atlikti tyrimai padėjo nustatyti sinagogos pastatų komplekso dalinę ŠV ribą, atidengta neblogai išlikusi mikva.

Perkasa 7 tirta iki 0,5–2,3 m gylio, joje atidengti XIX a. I puse datuojamo viešųjų pir-

čių pastato išorinė siena, vidaus patalpų molinių plytų grindys, 1911 m. renovuotos mikvos ir vėlyvesnio etapo vandens rezervuaro fragmentai (3 pav.). Dalis tiriamo ploto pateko už viešųjų pirčių pastato lauko sienos. Čia tirtas kultūrinis sluoksnis su senamiesčiui būdingais XV–XX a. archeologiniais radiniais (vyrauja XVI a. pabaigos – XVII a. kokliai, keramika). Sluoksnis tirtas ne iki įžemio.

Baigus tyrimus, perkasose atkasti mūrų fragmentai užkloti agroplėvele, o tirti plotai užkasti. Tyrimų metu aptikti radiniai perduoti saugoti į Valstybinį Vilniaus Gaono žydų muziejų, gyvūnų kaulai – į VU Bioarcheologijos centrą.

Apibendrinant detaliųjų tyrimų rezultatus, galima teigti, kad abiejose tirtose perkasose aptikta viešųjų pirčių pastato architektūrinių detalių, išorinių sienų fragmentų bei dviejų mikvų liekanų; už viešųjų pirčių pastato išorinių sienų aptikti su sinagogos statinių kompleksu nesusijusių pastatų fragmentų bei fiksuotas Vilniaus senamiesčio kultūrinis sluoksnis su jam būdingais radiniais.

The Remains of the Great Synagogue Complex in Vilnius

In 2017, an excavation (two trenches: 61.3 m^2 and 35 m^2) were conducted at the site of the building complex of the Great Synagogue

2 pav. Perkasoje 6 išlikusios mikvos vaizdas iš ŠR. M. Daubaro nuotr.

Fig. 2. The mikveh remnant in trench 6, as seen from the NE.

3 pav. Perkasoje 7 išlikusios mikvos su betoniniu vandens rezervuaru vaizdas iš PR. M. Daubaro nuotr.

Fig. 3. The mikveh remnant with a concrete water reservoir in trench 7, as seen from the SE.

that stood at Vokiečių St. 13A, Vilnius, until 1957 (Fig. 1). The architectural remains of a mikveh (a ritual bath) were discovered in trench 6 (Fig. 2) and another mikveh with a concrete water reservoir in trench 7. Architectural fragments of the exterior and interior walls of a public sauna building were unearthed in both trenches, but in the NE part of trench 7 a cultural layer with finds characteristic of the 15th–20th centuries was found.

Monika Dubinskaitė-Šmigelskienė,
Ramūnas Šmigelskas

Palėvenės dominikonų vienuolynas

Palėvenės (Kupiškio r., Noriūnų sen.) vietovė minima jau 1620 m. Ukmergės pavieto teismo aktuose. LDK laikais Palėvenė buvo palivarkas ir kaimas. 1676 m. jo savininkas Ukmergės žemės teisėjas Mykolas Odlanickis Počebutas su žmona Marijona įsteigė Palėvenėje dominikonų vienuolyną. Jo statyba truko apie šimtą metų. Per šį laikotarpį ne kartą keitėsi vienuolyno pastato statybos planas, kai kurie korpusai buvo perstatomi. Vienuolynas baigtas statyti 1775 m. Be gyvenamųjų vienuolyno pastatų, dar buvo pastatyta bažnyčia, du svirnai, arklidės su vežimine, tvartas, šulinys. Kiek vėliau Š dalyje buvo įrengtas malūnas. Už bendradarbiavimą su 1863 m. sukilėliais Kauno gubernatorius 1864 m. įsakė Palėvenės vienuolyną uždaryti, o po II Pasaulinio karo įsikūrus kolūkiui vienuolynas labai suniokotas.

Archeologiniai tyrimai vienuolyno aplinkoje vykdyti 1991, 1993, 1995, 1998 ir 2012 m. Jų metu aptikti buvusio ir iki tol nežinoto korpuso pamatai, grindinio fragmentai, fiksuotas XVII–XIX a. kultūrinis sluoksnis (*ATL 1990 ir 1991 metais,* 1992, t. II, p. 56–58; *ATL 1992 ir 1993 metais*, 1994, p. 215–217; *ATL 2012 metais*, 2013, p. 342–344).

2017 m. buvo rengiamas vienuolyno pastato tvarkybos projektas. Siekiant pagrįsti tvarkybos darbų sprendinius arba juos pasirinkti, buvo atliekami žvalgomieji tyrimai. Jų tikslas – įvertinti pamatų, esančių po žeme, būklę ir jų įleidimo gylį. Taip pat buvo siekiama nustatyti, ar žemės judinimo vietoje yra archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis, bei ar reikia ir kokių tolesnių tyrimų. Atliekant žvalgomuosius tyrimus, vienuolyno viduje ištirtas 1, o jo išorėje, prie pamatų, tirti 5 šurfai – bendras apie 6 m^2 plotas.

Tyrimų metu nustatyta, kad Š korpuso V dalyje rūsio grindys buvo grįstos akmenimis. Jos išliko po 10–20 cm storio šiukšlių, purvo ir griuvenų sluoksniu. Pastato pamatai po grindimis įgilinti dar 10–20 cm. Ties Š korpuso PV kampu aptikti buvusio kontraforso pamatai. Dabar matomas kontraforsas pastatytas tarybiniu laikotarpiu. Senasis originalus kontraforsas buvo 78 cm platesnis, 1,5 m pločio. Įžemis šioje vietoje pasiektas 60–70 cm gylyje.

Vidiniame kieme, ties P ir R korpusų susikirtimu, apie 70 cm gylyje aptikti keli buvusio grindinio akmenys. Giliau tirtas rudos molingos žemės su plytgaliais sluoksnis, kuris buvo apie 70 cm storio. Šiame sluoksnyje rastos kelios pavienės XVII–XVIII a. datuojamos stiklinių butelių šukės. Sluoksnis perkastas galbūt ankstesnių tyrimų metu. Įžemis, rudas molis, fiksuotas 1,4–1,5 m gylyje nuo žemės paviršiaus.

Archeologiškai vertingas kultūrinis sluoksnis aptiktas ir R korpuso išorėje. Šiame sluoksnyje rasta keletas buitinės keramikos (vienas jų akmens masės indo dugnas) ir stiklinių butelių duženų. Taip pat rasta viena skaidraus stiklo taurės šukė, kuri įdomi tuo, jog yra graviruota, matomos kristogramos HS raidės (1 pav.).